
ROĐENJE PSIHOANALIZE I NEKA NJENA ISKUSTVA

Ilija Kapičić

Part I of this essay begins with the case of “Anna O” before the dawn of psychoanalysis. This is a story about Berta Pappenheim and Josef Breuler who treated her. But the second part is a story of Carl Gustav Jung and Sabina Spielrein, his first patient and mistress. Thanks to recent researches into hospital records, correspondence, and other information, now we are in a better position to reconsider the events of these treatments and their effects on psychoanalysis.

*Ne možete stvoriti iskustvo,
morate mu se podvrgnuti.*

Alber Kami

Ovaj esej počinje u vrijeme prije svitanja psihoanalize. Prvi dio priča je o Berti Papehahjm i doktoru Jozefu Brojeru, koji je liječio. A, drugi je priča o Karlu Gustavu Jungu i njegovom prvom pacijentu i ljubavnici, Sabini Šril’rajn. Zahvaljujući savremenim istraživanjima bolničkih zabilježki, korespondenciji, i drugim informacijama, sada smo u boljoj poziciji da ponovo razmotrimo događaje u vezi tih liječenja, kao i njihov uticaj na psihoanalizu.

Poznati slučaj Jozefa Brojera „Ana O“ bio je prvi korak koji je vodio Frojda do njegove seksualne teorije. Ono što Brojer nije htio da vidi Frojd je radikalno doveo do kraja. Zapravo, „Ana O“ je jevrejska djevojčica čije ime je bilo Berta Papenhajm. Berta je pala u depresiju jer je bila svjedok smrti svog oca, nakon njegove duge i teške bolesti. U transu je mrmrljala strane jezike i činila iracionalne stvari. Liječio je Frojdiv bliski kolega i mentor Jozef Brojer. Berta je bila zaljubljena u njega. Jednoga dana, kad je pala u stanje hysterije Brojer je bio pozvan da je vidi. Kad je ušao u sobu bio je šokiran, jer je vidio da bokovima trza gore dolje kao da ima seksualni odnos. Sljedećeg dana sa suprugom je žurno napuštio Beč. Frojd je bio jako potresen tim slučajem.

Histerija – Slučaj „Ane O“

Prošlo je više od jednog vijeka otkako je Frojd, zajedno sa Jozefom Brojerom, objavio „*Studije o Histeriji*“. U njima je zaključio: „*U onoj mjeri u kojoj se može govoriti o određivanju uzroka koji dovode do neuroza njihovu etiologiju treba tražiti u seksualnim faktorima*“, (Frojd, 1895 d, str. 257). Kako danas, više od sto godina kasnije, praktičari psihoanalize razumiju značaj seksualnosti u neurozi? Njihov odgovor je različit, ali niko ne izostavlja njen značaj. Kada je Frojd dvadeset godina nakon što je objavio „*Studije Histerije*“ (Frojd, 1914 d) kritički preispitao ovo pitanje vratio se prvom slučaju koji ga je doveo do njegovih teorija. To nije bio neki njegov pacijent, već Josifa Brojera Berta Papenhajm, kojeg je Frojd nazvao „Ana O“. Što više znamo o tome što nije objelodanjeno o tom liječenju to nam je jasnije koliko je to uticalo na Frojda u kasnijim godina. Priča koju je poznao Frojd nije u potpunosti ispričana u Brojerovoj studiji o „*Ani O*“. Ono što sada znamo o tom slučaju pomaže nam da bolje razumijemo smisao psihoanalize. Frojd je znao pojedinosti koji nijesu uključene u Brojerove izvještaje, a znao je i o daljem njenom životu, jer supruga mu je bila prijateljica

njene porodice. U vrijeme objavljivanja studije, 1895. godine, trinaest godina nakon njenog liječenja, Brojer i Frojd su znali da je ona prilično dobro, te da živi u Frankfurtu.

U novembru 1882. godine, kada je postao kvalifikovani doktor, u dobi od dvadeset i šest godina, Frojd je od Brojera čuo kliničke detalje o tom slučaju, par mjeseci nakon što je liječenje prestalo. Ukratko, to je bilo njegovo jedino saznanje o tom slučaju. Ono mu je obezbijedilo potreban materijal za njegove rane teorije o nesvjesnom mentalnom životu, potiskivanju i preobraćanju. Ali, sada znamo da mu je jedne vrele ljetne noći 1883. godine, dok su večerali u opuštenoj atmosferi, Brojer mnogo otvorenije, neformalno i intimno ispričao taj slučaj. Otkrio mu je erotsko – psihološku dramu koja se dogodila u Brojerovom liječenju, te dao sirov materijal za njegove teorije o Edipovom kompleksu, identifikaciji, prenosu, kontra prenosu, ponavljanju konvulzija i neobičnom ponašanju. U rezimeu „*Studije o Histeriji*“ Frojd je, po prvi put, dao izjavu o fenomenu „*prenosa*“ (Übertragung): „*Pacijent je uplašen i nalazi da je ono što prenosi na figuru liječnika uznemirujuća ideja koja proizilazi iz sadržaja analize*“, (Frojd, 1895 d, str. 302). U ovom pasusu ne pominje liječenje „*Ane O*“, ali sad je jasno da mu je to bilo na umu. No nažalost, Brojeru to nije dalo neki uvid, već mu je ostalo kao teško traumatično iskustvo. Nije bio u stanju da iz tog iskustva izvuče neku korist za sebe, niti za psihoanalizu. U pismu napisanom 1907. godine Brojer objašnjava zašto nije nastavio analitički postupak sa neurotičnim pacijentima, već ih je prepuštao Frojdu:

„*U to vrijeme naučio sam mnogo što je naučno vrijedno, ali i važnu praktičnu lekciju da je nemoguće za ljekara opšte prakse da liječi takav slučaj, bez aktivnosti i ponašanja koje bi uništile njegov život*“. *U to vrijeme, obećao sam da se više neću izlagati nekom takvom teškom iskušenju*“, (Grubrich – Simitis, 1997, str. 26–27).

Trinaest godina nakon tretmana, u vrijeme objavljivanja studije, 1885. godine, svaki detalj koji je okruživao slučaj bio je prožet značenjem prenosa i kontra prenosa. Čak i izbor imena za „Anu O“, kao izmišljenog imena za Bertu Papenhajm, čini se posebno interesantnim, jer Frojd je dao ime Ana svojoj tek rođenoj kćeri. Psihoanalitičar *Didije Anzju* (1923 – 1999) pretpostavlja da udovica *Ana Lihthajm* (1861 – 1938) nije samo dala ime *Ani Frojd* i „*Ani O*“, već je bila Frojdov pacijent kojeg je on sakrio pod imenom „*Irma*“, u svom poznatom snu o „*Irminoj injekciji*“. To je bio san o njegovoj krivici što je nije izliječio. Sanjao je da joj je dao injekciju sa zaraženim špricom. „*Irma*“ je bila njegov omiljeni pacijent i kćer njegovog profesora religije. Opisao je kao „*divnu djevojku*“. Akademski psihoterapeut, amerikanka *Elizabeta Jang – Bruhl*, u svojoj biografiji *Ane Frojd*, misli da je lik „*Irme*“ sažimanje imena *Ane Lihthajm* i *Eme Ekstejn*. „*Irmino*“ stanje Frojd je gotovo fatalno zanemario jer je idealizovao *Vilhelma Flisa* koji je „*Irimi*“ zaboravio hirušku gazu u nosu, (*Jang Bruhl*, 1988).

Ako je to tako, „*Irmino*“ prisustvo u Frojdovom snu predstavlja erotski kontra prenos, medicinski prekršaj, te zabludu o idealizovanim kolegama, a na kraju trudnoću njegove supruge. Svi ti elementi bili su prisutni u Brojerovom liječenju „*Ane O*“, pa su u to vrijeme i Frojdu bili poznati. Takođe, znao je o erotskom prenosu iz vlastite prakse, a o značaju kontra prenosa iz vlastite samoanalize. Kasnije, Frojd je povjerio *Karlu Abrahamu* svoje neobjavljene slobodne asocijacije o snu „*Irmina injekcija*“, te svoje tumačenje tog sna. Frojd je napisao: „*Seksualna megalomanija stoji iza sna, tri žene: Matilda, Sofija i Ana kume su moje kćeri, a ja sam ih sve imao*“, (*Frojd i Abraham*, 1965, str. 29). Tako intimnom tajnom znanju Frojd nije dozvolio da bude inhibirajući izvor srama, kao što je bilo za nesrećnog *Jozefa Brojera*. Naprotiv, bilo je izvor velikog uvida i osnova njegovog stalnog razvoja ideja o prenosu i kontra prenosu.

„Činjenica pojavljivanja prenosa u svom grubom seksualnom obliku, bilo prijatnog ili neprijatnog, iako nije željena ili izazvana od doktora ili pacijenta u svakom liječenju neuroze leži kao najnepobitniji dokaz da izvor pokretača neuroze leži u seksualnom životu ... Ukoliko se ja pitam, ovaj argument ostaje odlučujući ...“, (Frojd, 1914 d, str. 12).

Činjenica da Frojd nikad nije objavio pojedinosti svojih analiza znači da su neki od najvažnijih izvora njegovih uvjerenja i dalje nepoznati. Privatno je otkrio detalje Brojer – Papenhajm slučaja Ernestu Džonsu koji ih je uključio u Frojdovu biografiju, (Džons, 1953, str. 246 – 8). Međutim, jednog ključnog detalja priče Džons se pogrešno sjetio, naime vremena trudnoće Brojerove supruge. Začeće tog djeteta nje dovelo do prekida liječenja kako je Džons napisao, već je išlo paralelno sa njim, (Elenberger, 1993, str. 264). Dijete se rodilo 11. marta 1882. godine, dok je „Ana O“ još bila na liječenju. Dijete je dobilo ime Dora, još jedno pozajmljeno ime iz klasičnog psihoanalitičkog slučaja. Ovo je potrebno da se zna kako bi se bolje razumio slučaj.

Postoji nešto vrlo bazično u ovom slučaju što proziva sljedeće generacije analitičara. Na primjer, Mark Balint obraća se slučaju „Ane O“ kako bi ilustrirao ono što zove „*maligno potiskivanje*“, (Balint, 1968, str. 139–47). Frojd je ponovo potsjetio na ovaj slučaj dok je razmišljao o svojim teorijama, te istakao dvadeset godina kasnije da će svako ko čita Brojerov izvještaj „*odmah uočiti seksualni simbolizam u njemu, te potpuni prototip onoga što danas zovemo prenos*“, (Frojd, 1914 d, str. 12). Od vremena kad je napisao „*Studije Histerije*“ (1895 d) postoje dvije važne promjene u Frojdovoj teoriji. Dvadeset godina kasnije napisao je: „*Ako histerični subjekti izvlače svoje simptome iz trauma koje su fiktivne, tada je nova činjenica ... da stvaraju takve scene u svojoj fantaziji*“, (Frojd, 1914 d, str. 17). Druga nova ideja bila je da je infantilna seksualnost sveprisutna, pa je

naslijeđena dispozicija kod nekih subjekata koji su predisponirani za traumatična iskustva.

Možemo li mi danas, stotinu godina nakon ovog iskonskog slučaja, saznati nešto o njemu, ili mu dodati? Mislim da možemo. Koristio bih Bertino liječenje u kombinaciji sa nekim detaljima iz savremene prakse da bih predložio da je osnovna karakteristika histerije korišćenje projektivne identifikacije od strane subjekta, pa da u fantaziji postane jedan ili drugi, ili oba člana iskonskog para. Kad se ova zamišljena identifikacija unese u analizu ili u svakodnevni život stvara erotsku dramu, ili izmišlja svakodnevne događaje sa nekim erotskim prizvukom. Poput djece u igraonici pacijent postavlja scenu kako bi postao jedan od karaktera zamišljene projektivne imaginacije.

A sada, želim da vam ispričam priču o Berti Papenhajm¹. Muzej koji je njoj posvećen danas se nalazi u Frankfurtu. Nalazi se u kući u kojoj je nekad bila *Škola za Njegovateljice i Socijalni Rad* koju je ona osnovala nakon liječenja kod Brojera, te naknadnog liječenja u sanatorijumu blizu jezera Konstanca. Tada se sa majkom preselila u Frankfurt.

Pošto je bila inspirisana djelom engleske književnice i rane feminiskinje Meri Vulstonkraft „*Odbrana Prava Žena*“, (1759–1797), stvorila je jevrejsku feminističku organizaciju, 1904. godine. Tada su je vidjeli u Njemačkoj kao velikog inovatora koji brine za djecu. Bila je heroj, jer je iz Rusuje lično

¹ Moja priča se zasniva na *Studijama Histerije*, (1895), Frojdovim komentarima u njegovim brojnim radovima, (1910 a, 1914, 1940 a), Ernest Džonsovom djelu, (1953, 1957), Frojdovoj biografiji od Pitera Gejevoja, (1988), biografiji Ane Frojd od Jang Brul (1988), korespondenciji između Frojda i Karla Abrahama, (1965), te Didije Anzjuovom izvještaju o Frojdovoj samoanalizi, (1986). Zasniva se još i na priči o „*Ani O*“: *Kratki Osvrt na Nove Podatke*, od Henrija Elenbergera, (1993), koji uključuje prikaz slučaja koji je Brojer pisao za bolnicu, te kasniji bolnički izvještaj.

izvela preko stotinu djece bez roditelja u okviru jevrejskog programa. Živjela je i radila kao ugledni šef doma za djecu. U njemu je zaposlila i svoju majku kao kuvaricu. Sublimacija je oslobodila od simptoma, ali je bila bez seksualnog života. Neposredno prije smrti napisala je: „*Ako postoji bilo kakva pravda u sljedećem životu žene će stvarati zakone, a muškarci će rađati djecu*“. Umrla je u 77. godini života, 1936. godine.

Kao slučaj „*Ana O*“, novi poznati slučaj histerije u Beču, Berta Papenhajm postala je pacijent 1880. godine. Tada je imala 21 godinu. Bila je inteligentna i atraktivna, ali do tada nikad nije imala neku romantičnu vezu. Prema doktoru Jozefu Brojeru, bila je bez seksualnih misli. Članovi njene porodice bili su dobro povezani bogati Jevreji koji su bili dobro integrisani u njemačku kulturu. Imala je i sestru deset godina stariju, a koja je umrla u adolescenciji, i šesnaest mjeseci mlađeg brata. Njen odnos sa majkom bio je veoma težak, dok je između nje i oca postojala jaka međusobna privrženost. Jozef Brojer je opisao kao zavisnika od sanjarenja, a ona ga je zvala njeno „*privatno pozorište*“. Bila je teški antireligiozni adolescent, sa puno ljubavi za „*pozorište*“. Osim njemačkog, govorila je engleski, francuski i italijanski jezik. Ne postoje podaci da li je imala neku dadilju ili guvernantu Engleskinju u svojoj ranoj mladosti. Razlog za ovo nagađanje o dadilji Engleskinji, ili čak očevoj ljubavnici, od centralne je važnosti u njenoj priči. Koristila je engleski jezik kad je izgubila sposobnost da se koristi njemačkim.

Mada je već neko vrijeme bolovala od atipične neuralgije lica, ja ću pričati priču od vremena kad je doktor Jozef Brojer preuzeo slučaj. Doktor Brojer je vidio, po prvi put, u novembru 1880. godine, kad joj se razvio veoma jak „*histerični kašalj*“. To joj se dogodilo dok je pazila bolesnog oca, koji je bolovao od plućne infekcije. U maju 1880. godine, Bertin otac bio je ozbiljno bosetan, a ona se zajedno sa majkom starala o njemu.

To znači, noću je bila pored njega u spavaćoj sobi roditelja, a tokom dana odmarala se u svojoj sobi. Nije radila ništa osim što je pazila oca. Dok se odmarala upadala je u trans. Vremenom, postajala je sve slabija, pa joj se razvila anoreksija. Kad joj se razvio teški kašalj tražila je od porodice da pozovu doktora Brojera. Njene starateljske dužnosti su prestale, a ona je istjerana iz bolesnikove sobe. Nije jasno na čiji poticaj. Ali, jasno je da su joj majka i brat zabranili da pazi oca, a kasnije i da ulazi u očevu sobu.

Nakon što je istjerana iz očeve sobe stvari su postale gore. Pala je u krevet, razroko gledala, dobila razne paralize i gubitak normalnog govora. U početku, doktor Brojer ispitivao je njene simptome sa neurološkog aspekta, ali na kraju zaključio je da ne postoji anatomska osnova za njih. Klinička slika izgledala je poput histerične imitacije moždanog udara. U međuvremenu, uspostavila je dva „*sasvim različita stanja svijesti*“, a to je zahtijevalo Brojerovu veliku pažnju. U jednom je bila „*melanholična i anksiozna, ali relativno normalna*“, a u drugom „*halucinirala je i bila zločesta*“. Kada joj je um bio bistar opisivala je „*duboki mrak u svojoj glavi*“, naglašavajući da o ničemu nije mogla da misli. Postajala je slijepa i gluva, imala dvije sebe, jednu pravu i još jednu zlu koja je primoravala da se loše ponaša. Takođe, raspoloženje joj je variralo između dobrog raspoloženja i njegove tvrdoglave suprotnosti. Doživjela je tešku anksioznost, te imala zastrašujuće halucinacije crne zmije. Noću se iskradala iz kreveta i išla prema roditeljskoj sobi. Jednom prilikom, brat je uhvatio kako prisluškuje na vratima i ljutito je protresao. Nakon toga, povezala je ovaj događaj sa isprekidanom histeričnom gluvoćom.

Brojerova pažnja za njene simptome pomjerila se od analize udova do analize njenih govornih poteškoća. U početku, govorila je telegramskim oblikom negramatičkog njemačkog jezika, nakon čega je uslijedio gotovo nerazumnjivi govor koji se

sastojao od četiri ili pet jezika. Brojer je to smatrao kao jezičku misteriju, ali je prešao na psihološki pristup kada je poslije dvije sedmice postala sasvim nijema. A, onda je uradio ono što je bila njegova prva analitička interpretacija. Povezao je njeno ćutanje sa nečim što joj je otac rekao, a to je nju povrijedilo. To se pokazalo kao dramatično poboljšanje njenih pseudo neuroloških simptoma, i stvorilo je poboljšanje u govoru. Sada je isključivo govorila engleski, što je značilo da je Brojer razumije, a medicinska sestra ne. Njena razrokost je nestala. Nakon mjesec dana, 01. aprila 1881. godine, po prvi put je ustala iz kreveta. Brojer navodi, 05. aprila 1881. godine, njen obožavani otac je umro. Nije ga vidjela već neko vrijeme, a pogoršanje njegovog stanja od nje su sakrili.

Njena reakcija bila je nasilna i žestoka, posebno prema majci. Bila je ošamućena dva dana. Nakon toga, prisustvo majke ili brata izazivalo joj je poremećeno stanje. Osim Brojera, nikog nije prepoznavala, ili čak ni vidjela. Jedino vrijeme kad je bila svjesna svog okruženja bilo je vrijeme kada je bila sa Brojerom, a on je bio jedina osoba koja je mogla hraniti. U to vrijeme, njih dvoje su uspostavili obrazac koji je trajao tokom liječenja. Poslije podne, spavala bi dubokim snom sve do zalaska sunca, a zatim bi doktoru Brojeru „*iscrpno govorila o sebi*“. Na kraju bi postala mirna i vesela. Ovo brzo poboljšanje ili liječenje prenosom, kako bih ga ja nazvao, prekinuto je Brojerovim uvođenjem drugog ljekara u slučaj, neposredno prije njegovog odlaska na „*nekoliko dana*“. Berta nije htjela da prizna niti da vidi postojanje drugog liječnika. Brojer to opisuje kao jednu od njenih „*negativnih halucinacija*“. Taj ignorisani, naoko nevidljivi liječnik bio je poznati psihijatar Rihard fon Kraft – Ebing. Njenu razmjenu smijeha sa Brojerom, koji joj je davao da čita francuski tekst na engleskom jeziku, zamijenio je papir u boji i Kraft – Ebingovo duvanje dima njoj u lice. Požurila je prema vratima da uzme ključ, pala u nesvijest, a zatim imala napad bijesa i tjeskobe.

Poslije ovog kratkog odmora, kad se Brojer vratio, našao je Bertu u lošem stanju. Bila je potpuno iscrpljena. Izostanak halucinacija koji su imali prije pauze, a koji su stvorile „slobodno formirane pjesničke kompozicije“, zamijenjen je zastrašujućim halucinacijama smrti glave. Ali, to se promijenilo nakon nastavljanja Brojerovih seansi sa njom. Sada je obrazac bio halucinacije danju, spavanje u popodnevnom satima, a zatim ono što je ona zvala „oblaci“. To je Brojer zvao auto – hipnoza. Za vrijeme ovog kasnijeg stanja ona je Brojeru svakodnevno prepričavala sadržaj svojih halucinacija. Nakon toga bila je lucidna i vesela, pa je pisala i čitalo do duboko u noć.

Prema Frojdu, Brojerova supruga Matilda postala je ljubomorna i ljuta zbog vremena koje je njen suprug provodio sa svojom pacijentkinjom, ili zbog njegovog pričanja o njoj. Njegovi pokušaji da se što više udalji od Berte imali su udjela u događajima koji su doveli do toga da je u junu 1881. godine Berta hospitalizovana. Tokom dana, kad on nije bio pored nje postajala je suicidalna. Smjestili su je u sanatorijum izvan Beča, u vilu Inzerdorf, „bez prevare, ali na silu“. Sada je Brojer posjećivao svaki treći dan, a ona je te posjete zvala „uzimanje lijeka“ ili „čišćenje dimnjaka“. Ova igra riječima u vezi „čišćenja dimnjaka“ ostala je nezapažena od strane Brojera, kao i ostali seksualni simbolizam, ali nije izmakla Frojdovoj pažnji kada je čuo za to.

U sanatorijumu, bila je pod nadzorom doktora Hermana Breslaulera koji, za razliku od Brojera, nije imao nikakvu komunikaciju sa njom niti je uticao na nju, pa je posegnuo za lijekovima od kojih je postala zavisna. Nakon prijema, nije spavala i jela tri dana, imala je brojne pokušaje suicida, razbijala prozore i halucinirala. Tokom posjeta, Brojer je bio u stanju da je promijenjeni slušajući njenu priču. Njegova metoda bila je da je uzme za ruku i nagovori da mu ispriča svoju priču na engleskom jeziku, na stereotipnan način.

Obrazac Bertinog ponašanja Brojer nije povezo. On je to opisao ovako: „*Posjećivao sam je naveče kad sam znao da ću je pronaći u autohipnozi, a tada sam kod nje otkrio čitav arsenal zamišljenih stvari koji je akumulirala od moje zadnje posjete*“. Nakon ovih posjeta bila je mirna i vesela, a zatim je postajala sve više sumorna i teška, do sljedeće posjete. Brojer je vjerovao da je to zbog akumulacije „*zamišljenih stvari*“ koje je jedino on mogao da razumije. Tu tezu je dalje razradio u svojoj teoriji katarze.

U avgustu iste godine, dok je Berta bila još uvijek u sanatorijumu, Brojer je otišao na odmor nekoliko sedmica. Nakon povratka sa ove „*pauze*“ našao je u jednom stanju: inertnu, zlonamjernu, povodljivu. To je Brojeru potvrdilo da je patila od nagomilanih „*kompleksa ideja*“ koje je pokazala u indukovanim hipnozama i auto – hipnozama. Problem je riješio na taj način što je na nedjelju dana vratio u Beč, a svake večeri imao je sa njom seanse. Nakon toga, prethodni ritam nastavili su u sanatorijumu.

U jesen 1881. godine, Berta se vratila u Beč u znatno boljem stanju. Stalni napredak njenog stanja održavao se sve do decembra 1881. godine, kada joj se stanje pogoršalo. Postala je mračna i razdražljiva. Razvila se nova faza u njenom stanju. Imala je promijenljivo stanje uma svaki dan. U jednom od tih stanja, iako je bila zima 1881/82 ona je živjela u zimi 1880/81. Eliminirala je prethodnih dvanaest mjeseci. Ova regresija u vremenu počela je na godišnjicu kad su joj zabranili da vidi oca. Ovu ponovljenu zimu podijelila je sa Brojerom. Sada je viđao dva puta dnevno. Koristio je svoje indukovane hipnoze, kao i njene auto – hipnoze. To je radio da bi joj pomogao da se sjeti utisaka i događaja iz prethodne godine. To je uključivalo okolnosti smrti njenog oca, ali je uglavnom bilo usmjereno na događaje i nemire iz prethodne godine. Ali, i na doktora Brojera.

Kad čitamo Brojerov izvještaj o slučaju „*Ane O*“ u „*Studijama Histerije*“ moramo se potsjetiti da ih je napisao dvadeset godina nakon što je njen tretman prestao, kada je znao da se oporavila i

da živi u Frankfurtu. Godinu dana nakon završetka liječenja, 1883. godine, on je kao i njegov bivši pacijent patio. Frojdu je „povjerio da je bila prilično poremećena, a da je on želio da ona umre kako bi se oslobodila od patnje“ (Džons, 1953, str. 247).

Iako je više puta komentarisao da je u njegovom prisustvu bila euforična, a kad je odsutan anksiozna, kad je duže odsutan da joj se stanje pogoršalo, iako je njegovo rješenje da je viđa dva puta dnevno dalo efekat, on nikad nije povezoao njeno stanje svijesti sa vezanošću za njega. Čak ni retrospektivno. Jasno, Frojd je to vidio drugačije. Kada je u „*Studijama Histerije*“ po prvi put uspostavio svoj koncept prenosa, on to radi bez navođenja primjera „*Ane O*“. Kako bi ostao u korak sa Brojerovom teorijom, čak je i slučaj „*Ane O*“, prihvatio kao primjer „*hipnoidne histerije*“, kao primjer nečega što on lično nikad nije susreo. On kaže: „*Sve tako što sam uzeo u ruke pretvorilo se u odbranu histerije*“.

Pa sada, možemo se okrenuti događaju koji je zaklonjen Džonsonim pogrešnim slijedom događaja, a koji mu je ispričao Frojd. *Frau Brojer* postala je ljuta i nestrpljiva zbog Brojerove umiješanosti u slučaj svog pacijenta. Bertina hospitalizacija, 07. juna 1881. godine, posledica je insistiranja *frau Brojer* da njen suprug treba više vremena da provodi sa njom. Otputovali su iz Beča na nekoliko dana, a tokom tog mjeseca začeta je njihova kćer. Pošto je bila bliska sa Brojerovim krugom Berta je nakon povratka iz bolnice otkrila postojanje ove trudnoće, u jesen 1881. godine. Brojerovo dijete se rodilo 11. marta 1882. godine, dok je Berta još bila na liječenju.

U tom kontekstu Berta je u njenim histeričnim stanjima izbrisala sadašnjost i vratila se sanjarenju, kao da živi u prethodnoj godini. U svojoj novoj sobi ponašala se kao da je u staroj. U vrućem proljeću 1882. godine, kada je Brojerovo dijete bilo u prvim danima života i po svoj prilici na majčinih grudoma Berta je razvila novi sindrom: „*Iznenada je otkrila da ne može da pije*“, (Froj, 1895 d, str. 34). Nije pila tečnost, a preživl-

javala je na voću poput lubenice. To je trajalo šest sedmica. Stanje je razriješeno pomoću sjećanja za vrijeme hipnoze. U stanju hipnoze ogovarala je svoju prijateljicu, englesku damu, kako nije brinula o njoj, pa je sa gađenjem opisala kako je jednom ušla u njenu sobu i kako je njen mali pas, to užasno stvorenje, pio vodu iz staklene čaše. Ovu epizodu ističe Brojer kao obrazac za njegov novi metod traženja simptoma kroz prisjećanje na „traumatične“ događaje. Kad se sa gađenjem i bijesom toga „prisjetila“ fobija pijenja je popustila. Ovu epizodu možemo tumačiti kao Bertina reakcija na sopstvenu fantaziju o *frau Brojer*, kako daje bebi da pije iz svojih grudi. Njen mlađi brat se rodio kad joj je bilo šesnaest mjeseci, a ona je bila prisutna njegovom dojenju.

Sada je Brojer u svojim posjetama dva puta na dan tražio da mu Berta ispriča porijeklo svakog simptoma, ili promjene raspoloženja kroz sjećanja ili fantazije o prošlosti. U svom izvornom izvještaju iz 1882. godine ta sjećanja je nazvao „*njenim kapricima*“. Ali zapravo, zajedno su doktor Brojer i Berta Papenhajm otkrili teoriju katarze. Kroz katarzu su svi Bertini simptomi nestali. U nekom pogledu, Berta je odlučila da se njeno liječenje završi na godišnjicu njenog prijema u sanatorijum, 07. juna 1882. godine. Vjerujem da je ona mislila da je to bio datum kad je začeto Brojerovo dijete. Pa, ovaj slučaj došao je do raspleta, ili tačnije dvojnog raspleta. Prvi klimaks Brojer je opisao u studiji slučaja. Drugi klimaks ili antiklimaks bio je onaj koji je Brojer povjerio Frojdu, u ljeto 1883. godine.

Završna scena službenog liječenja dogodila se prema rasporedu, 07. juna 1882. godine. Berta je preuredila svoju sobu tako da je ličila na očevu spavaću sobu tokom njegove poslednje bolesti. Tada je doživjela zastrašujuće halucinacije, pa je vjerovala da je njena bolest počela u jesen 1880. godine. Sjedeći na krevetu vidjela je crnu zmiju kako ide prema ocu da ga ujede, a ona je pokušala da je zaustavi. Ruke su joj se paralizovale, a kad je

pogledala u ruku prsti su se pretvorili u male zmije sa glavom smrti na vrhovima. Pa, kad je zmija nestala bila je prestrašena i pokušala se moliti, ali jezik je iznevjerio. Počela je da misli o nekim engleskim pjesmama koje je zatim recitovala. Dan nakon ove halucinacije savijena grana drveta oživjela joj je uspomenu na zmiju. Ovo sjećanje pokazalo je njene kasnije simptome u skladu sa Brojerovom novom teorijom traume. Pokazalo je njihov zajednički koncept katarze ili „čišćenja dimnjaka“.

Nakon što je pokazala ovu scenu Brojeru 07. juna 1882. godine ponovo je bila u stanju da govori njemački, te bila oslobođena svojih bezbrojnih poremećaja. Ovo je kraj zvanične priče. Drugi rasplet opisao je Frojdu, a Frojd ga je ispričao Ernestu Džonsu i Štefanu Cvajgu u pismu. Pošto je napuštio poslednji put Brojera su pozvali. Bertu je našao zbunjenu kako je stežu grčevi u stomaku. Na pitanje što se događa odgovorila je: „Sada dolazi Brojerovo dijete“. Frojd je prokomentarisao: „U tom trenutku Brojer je držao ključ u ruci, ali ga je ispuštio“. Odletio je i ostavio svog pacijenta kolegama. U stvari, smjestio je u sanatorijum Belvi u blizini jezera Konstanca, gdje je ostala do oktobra 1882. godine. U sanatorijumu ostala je relativno kratko jer je majka pvela sa sobom u svoj dom u Frankfurtu. Tu joj je bilo dobro.

Moj komentar o slučaju „Ane O“

Da bi mogli „zamišljati stvari“ potreban nam je mentalni prostor za njih. U običnom govoru to zovemo „naša imaginacija“. Taj zamišljeni prostor ja zovem „druga soba“. To je nevidljivo prvobitno mjesto našeg djetinjstva. „Druga soba“ je odigrala značajnu ulogu u slučaju „Ane O“. Priča počinje u očevoj dnevnoj sobi kada je iz nje isključena. To je dovelo do njenog sloma.

Vidimo da slučaj počinje u spavaćoj sobi roditelja. Njen kašalj, izgladnjivanje i progresivna bolest bili su ujedinjenje u

smrti sa ocem koji umire. Svoj kašalj povezala je sa muzikom za ples koju je čula odpozadi, a nakon toga bio je izazvan ritmičkom muzikom. Halucinacije o crnoj zmiji predstavljaju smrt koja je nastala zbog polnog odnosa, a prsti sa mrtvačkom glavom smrtonosni su oblik masturbacije. Njeno jedinstvo sa ocem prekinuto je kad je istjerana iz njegove postelje u spavaćoj sobi roditelja. Njena paraliza izraz je nemoći, podsjeća na nedostatak dječje lokomotorne sile. Njeno haotično kretanje i ukočenost udova mogu se smatrati kao karikatura zamišljenog primalnog (iskonskog) para u seksu. Njen govor odražava nje pokret udova: infantilan, poremećen, mnogosložan.

U tom trenutku, razvoj prenosa je promijenio situaciju. Sada je Brojer postao njen partner prenosa u manijakalno popravljenom simboličkom odnosu, dok su njena majka i brat postali loš par prenosa koji je ona na kraju poništila negativnom halucinacijom. Pa, tada su Berta i Brojer postali stanari te zamišljene „*druge sobe*“, kao iskonski par kako „*bajka*“ kaže. Ovaj mirni period došao je do svog kraja Brojerovim odlaskom i uvođenjem u situaciju treće osobe, doktora Kraft – Ebinga.

Brojer i njegova pacijentkinja borili su se da ponovo uspostave ravnotežu, ali su je ponovo izgubili zbog ljetnje pauze od nekoliko sedmica. Po povratku u Beč, ali u novu kuću, Berta i Brojer ponovo su uspostavili partnerstvo. Njen iluzorni odnos sada je zahtijevao svakodnevne posjete. Ali, to se sada sukobljavalo sa novim okolnostima, trudnoćom Brojerove supruge i rađanjem njegovog djeteta. Tada je Berta poništila prethodnu godinu vraćajući se u svoj prethodni odnos sa njim, insistirajući da je sa njim u svojoj staroj sobi. Klimaks na godišnjicu onog što je Berta zamislila kao datum začeća Brojerovog djeteta bio je oporavak koji je stvorila kopijom očeve sobe, halucinacijom koja je stvorila njenu histeričnu bolest, predstavom koja ujedinjuje par u seksu i smrti, očevim crnim penisom kojeg je otrovao njegov vlasnik, te prstima sa glavom smrti koji najavljuju njenu smrt

masturbacijskom fantazijom. Spasila se vraćanjem na uspavanke iz djetinjstva, vraćanjem u sobu svog djetinjstva, svoju dječju sobu. Tako je oporavila svoj maternji jezik. Međutim njena „katarzična drama“ uslijedila je nakon Brojerovog povratka, kada je našao u „*drugoj sobi*“ sa drugim identitetom u halucinatornom radu koji je donio njeno zamišljeno dijete.

Ovoj drami dao sam melodramičan ton kako bih naglasio da soba za analizu može biti ispunjena događajima koji se dešavaju u pacijentovoj imaginaciji, u „*drugoj sobi*“ pacijentovog uma. Kad smjestimo naše fantazije u tu „*drugu sobu*“ kažemo da nešto zamišljamo. Ali, kada pogrešno lociramo fantazije kojima je mjesto u imaginaciji kao da pripadaju perceptivnom prostoru mi govorimo o vizijama. Izvan snova takve vizije smatramo halucinacijama, kao na primjer kod Berte, ili kao natprirodni čin božanske milosti, kao na primjer kod Viliijama Blejka. Mi smo spremni da ograničimo ove fantazije na „*drugu sobu*“, pa tada možemo koristiti tu našu imaginaciju. To je Berta radila prije svoje bolesti u onome što je zvala „*privatni teatar*“ svojih sanjarenja, gdje je provodila puno vremena.

„*Druga soba*“ imaginacije pojavljuje se prvenstveno kad vjerujete da predmet nastavlja da postoji u svom perceptivnom odsustvu. To je mjesto gdje predmet živi svoje nevidljivo postojanje. Taj predmet je zamišljen neizbježno u odnosu sa drugim subjektom, a to je uslov njegovog postojanja. Drugim riječima, „*druga soba*“ je mjesto nevidljive iskonske scene. Melani Klajn postavlja iskonsku scenu na središnje mjesto svoje analize djece. U analizi šestogodišnje djevojčice Erne vidjela je pozorište i predstave svih vrsta, koje simboliziraju *coitus* kod njenih roditelja. Histeričnost se pojavljuje, stupa na scenu i dobija mjesto jednog od roditelja. Sa jednom svemogućom fantazijom projektovane identifikacije histerici vjeruju da su jedan član iskonskog para, pa prikazuju ono što misle da se događa u zamišljenoj iskonskoj sceni. To predstavlja histerični akt, to jest

fantaziju na djelu, kao što je to živo opisano u slučaju „*Ane O*“. „*Privatno pozorište*“ njenih sanarenja utjelovljeno je u fizičkoj drami koju je ona donijela. U nju je zatim uključila svoju porodicu, pa i svog doktora u ukupnoj sceni prenosa.

Frojd je skrenuo pažnju na odbranbenu funkciju prenosa. Od čega je erotski prenos odbrana? Želim da postavim ovo pitanje kratko se osvrćući na slučaj „*Ane O*“. Još jedan slučaj koji mi je poznat ima dosta zajedničkog sa slučajem „*Ane O*“. Nakon relativno duge analize, ta pacijentkinja takođe vratila se u svoju zemlju i bila je dobro, ali je za razliku od Berte Papenhajm bila udata i imala djecu. Bila je pozitivno raspoložena za psihoanalizu. Došla je u London iz vlastite zemlje, u kojoj je prethodno bila u analizi već dvije godine. Tokom analize vjerovala je da je njen prvi analitičar bio zaljubljen u nju i da će objaviti: „*Sada je analiza gotova, a mi se možemo vjenčati*. Analitičareva aktualna najava da bi analizu trebalo zaustaviti na pola godine jer se on preseljava u drugi kraj zemlje izazvala je njenu nevjericu, zatim bijes, a onda protest. Kada je analitičar otišao imala je ozbiljne suicidalne preokupacije, prestala je da jede, smršala je i postala veoma slaba. „*Oporavila*“ se tako što je imala sadomazohističku aferu sa nekim bezličnim čovjekom istog etničkog porijekla kao njen prethodni analitičar. Nakon što je došla u Englesku ova mlada žena, koja je bila uspješna spisateljica, tražila je dalju analizu radi ponavljanja histeričnih simptoma i seksualno nezadovoljenog promiskuiteta. Njen otac napuštio je majku kad je njoj bilo četiri godine, te da ima sestru šesnaest mjeseci mlađu od nje. Njena je majka imala vrlo ograničene mogućnosti da razumije i odgovori na njene dječje potrebe, pa se vratila ljubavi za oca, jer bila je uvjerena da je ona bila glavni predmet njegove ljubavi. Nakon njegovog odlaska za nju je ostao trajno zamišljeni romantični lik.

Erotski prenos nije se završio sa njenim prethodnim analitičarem, već se povremeno vraćao u različitim formama.

Prekretnica u analizi uslijedila je nakon povratka njenih Edipovih iluzija u punoj slici, a nastavak na njihovom tumačenju. Na seansama je komentarisala da je mogla imati seks samo sa nekim za koga je nije bila briga. Analitičar joj je protumačio da je njen strah od spajanja osjećanja sa seksom za nekog do koga joj je stalo i pronalaženje seksualnih partnera tokom analize u stvari njen pokušaj da sačuva seks izvan odnosa prenosa.

Sjutradan se ponašala na jedan skroman, gotovo stidljiv način, što je donijelo atmosferu potisnutog uzbuđenja. Na kraju, analitičaru je palo na pamet da je ona uzela njegovu interpretaciju od prethodnog dana kao izjavu ljubavi, ili poziv na seks. Analitičar joj je rekao da je uzbuđena u vezi nečega što se odnosi na jučerašnju seansu. „*Sanjala sam te*“, rekla mu je i nastavila da opisuje san u kojem je on izjavio da je zaljubljen u nju, a ona je bila vrlo uzbuđena. Ali u snu on je imao drugačiju kosu, rekla je. Analitičar je povezoao san sa svojim tumačenjem od prethodnog dana. Rekao joj je da joj je njegovo tumačenje sna dalo povod za san. Dodao je da misli da je romantika dočarala pokušaj da se odvrati od uznemirujućih stvari koje su nastale u sanjarenju o njima dvoje kao ljubavnicima. Nakon toga bila je potištena i tiha.

Postalo je jasno da pacijentkinja ne vjeruje u neku drugu vrstu odnosa sem seksa. Vratile su joj se suicidalne misli, a većinu vremena između seansi provodila je ležeći na krevetu. U analizi je ogovarala prijateljicu, a analitičar joj je rekao da se ponaša poput djeteta i da želi da ga povrijedi, ali se boji da će se tom slučaju on udaljiti. Ona je tada ostala bezvoljna, ali zamišljena.

Sljedećeg dana stigla je u veselom raspoloženju. Imala je povez preko jednog oka. Probudila se sa jednim zatvorenim okom, pa joj je ljekar opšte medicine rekao da ima „*funkcionalnu ptozu*“ (razrokost). Ali, ona se osjećala odlično i njen odnos sa prijateljicom se popravio. Analitičar je komentarisao da je osjećala potrebu da bude dobro što je ohrabrujuće, ali da postoje stvari koje ne smije da vidi ili koje njemu ne smije da dozvoli

da vidi, pa otuda ovo „slijepo oko“.

U toku te seanse sa velikim teškoćama povjerila se o svojim kompulzivnim masturbacijama. Ponavljani i nepromijenjeni sadržaj fantazija masturbacije otkrila je nakon što ga je ugradila u san. On sadrži brojne detalje koji su upućivali na čovjeka poput analitičara, a i njenog oca, te na „djevojčicu – ženu“ u krevetu koja izgleda baš kao glumica koja ima isto ime kao njena majka.

„Soba je imala pomalo istorijski izgled. U snu, neki je stariji čovjek obavljao seksualnu radnju u krevetu sa nekim ko je na neki način bio djevojčica i žena. Osjećala je da je ta djevojčica – žena ona sama, ali u isto vrijeme potajno je posmatrala prizor iz ormara. Kao posmatrač osjećala je strah, a kao djevojčica – žena seksualno uzbuđenje“.

Pacijentkinja je u snu posmatrala zamišljenu verziju iskonske scene, u kojoj je umetnula sebe u identitet svoje majke stvarajući djevojčicu – ženu. Imala je nesvjesnu fantaziju o sebi posmatrajući iskonsku scenu između svojih roditelja. Pomoću projektovane identifikacije postavila je sebe na majčino mjesto. Poput Bertinih simptoma, histsterična ptoza je nestala do kraja seanse.

Analiza je pokazala da njena majka nije imala kapacitet da razumije njene dječje potrebe, a bila je ograničena i vlastitim narcizmom. Kad joj se rodio mlađi brat nije samo ona postala ljubomorna nego je i njen otac postao poremećen, pa se kao kompenzacija posebno zainteresovao za nju. Uvijek je osjećala da nešto nije u redu sa tim, ali je iskoristila priliku da pobijedi majku i da se oslobodi vlastite ubilačke ljubomore. Otac je na kraju napuštio majku, a ona ga je tada u fantaziji postavila kao ljubavnika. Završna faza analize postala je bojno polje između dolazećeg novog razumijevanja i napuštanja starih vjerovanja *versus* (naspram) ponovnog uspostavljanja romantičnih i sado – mazohističkih fantazija. Završna faza analize bila je bez lošeg ponašala i erotskog prenosa. Bila je ispunjena, bolna, ali neupadljiva.

Zaključak

Histerija je određeno psihoanalitičko stanje koje ima zajednička obilježja sa graničnim poremećajem ličnosti, ali nijesu isto. U histeriji predmet je u području ljubavi, a u graničnom poremećaju ličnosti u oblasti saznanja. U histeriji pacijent insistira na isključivom posjedovanju analitičareve ljubavi, što dovodi do „iluzije“ prenosa, koja zanemaruje važnost bilo koje druge stvarnosti sem ljubavi, te negira erotske veze analitičara sa bilo kim. U graničnom poremećaju ličnosti insistira se na inter – subjektivnom razumijevanju, sa poništavanjem svega što bi moglo nagovijestiti da analitičar prima znanje ili ga dijeli sa nekim drugim.

Kao posljedica različitog korišćenja projektivne identifikacije u histeriji i graničnom poremećaju ličnosti glavna dijagnostička razlika je u analitičarevom iskustvu prenosa i kontra prenosa. Karakteristika kontraprenosa u analizi pacijenta sa graničnim poremećajem ličnosti osjećanje je ograničenja ili ugnjetavanja. Za razliku od toga, dok se histerična odbrambena organizacija ne razbije, analitičarevo osjećanje je da je on posebno važan i postoji rizik od nesvjesnog spregnutog partnerstva i uzajamnog divljenja.

Frojd je pisao o prenosu i kontra prenosu o svom djelu „Zapažanja o Ljubavi Prenosa“ (1915 a), u pričama o „tehnici“. Iako je već pisao o uobičajenoj želji prenosa kao o rekapitulaciji Edipovih želja u svojem ranijem djelu „Dinamika Prenosa“ (1912 b), napisao je ovaio drugo još dinamičnije djelo o erotskom prenosu. Kada poseže za metaforom u toj analizi uvodi nas u pozorište. Frojd piše: „Postoji potpuna promjena scene. To je kao da je neki iluzorni dio naglo zaustavljen izbijanjem stvarnosti, kao kad neko vikne ‘vatra’ tokom pozorišne predtave. Nijedan doktor koji po prvi put ovo doživi neće lako zadržati razumijevanje analitičke situacije i sačuvato se od iluzije da je liječenje završeno“, (Frojd, 1915 a, str. 162). Njihanje između pozorišne stvarnosti i stvarnosti pozorišta, stvarnosti prenosa i

prenesene stvarnosti potpuno je vrtoglavo. Pa, i Melani Klajn postavlja pozorišnu scenu svjedočeći o fantaziji iskonske scene kod djece. Ako je to tako pravo mjesto za dramu je na pozornici, a naše je u publici. U drami „*histerije*“ događaji u publici prevazilaze one na sceni.

Frojdovo djelo „*Zapažanja o Ljubavi Prenosa*“ potaknulo je njegovo saznanje što se dogodilo Jungovoj analizi Sabine Špil'rajn. Prenos i kontra prenos, a erotsko zaplitanje u tom slučaju moralo ga je podsjetiti na Brojera i Bertu Papenhajm. Još jednom je osjetio da ne može javno objaviti nešto što je duboko uticalo na njegova uvjerenja. Postoje mnoge sličnosti između Berte Papenhajm i Sabine Špil'rajn, i to ne samo međuigra ljubavi i smrti. O Sabininom slučaju kasnije ćemo govoriti.

Sabina Špil'rajn – Histerija

Ruski doprinos psihoanalizi karakteriše ideja instinkta smrti koju je razvila Sabina Nikolajevna Špiel'rajn (1885 – 1942), prva žena doktor psihoanalize. Seks, smrt i psihoanaliza bili su glavna preokupacija Sabine Špil'rajn, kao pacijenta i kao analitičara. Ona je prva pisala o destruktivnom instinktu i instinktu smrti, (Špil'rajn, 1912). Bila je Jungov prvi analitički slučaj, a njeno liječenje imalo je mnogo zajedničkog sa drugim „*prvim pacijentom*“, „*Anom O*“. Postoji upadljiva sličnost u priči o Sabini Špil'rajn i Berti Papenhajm. Obije su kao djevojke liječene od teške histerije, obije su bile teške i neposlušne, te osjetljive na pažnju samo jednog doktora. Bile su dovoljno poremećene da bi bile hospitalizovane, pa su uključene sa svojim doktorom u dramatičnu čaroliju prenosa i kontra prenosa. Erotska čarolija u kojoj su učestvovali Berta Papenhajm i doktor Jozef Brojer bila je u simboličkoj i simptomskoj formi, a ostala je nesvjesna za obije strane. Ali, ona u kojoj su učestvovali Sabina Špil'rajn i doktor Karl Gustav Jung bila je svjesna i namjerna. Obije su žene

učestvovala u pronalascima svojih ljekara, te fantazirale o zamišljenom djetetu sa svojim terapeutom.

Sabinina verzija nagona smrti nije ona univerzalnog nagona kako su ga opisali Sigmund Frojd i Malani Klajn, već kao posebna osobina histerije. To je „*histerično rješenje*“ do kojeg se može doći. On je mjesto gdje se destruktivni nagon stvarno pojavljuje, kao što ga je opisao Frojd. Ovaj urođeni nagon neprijateljski je opredijeljen prema svemu što nijesmo mi, a uključuje djelove nas koji su povezani sa svijetom izvan nas. Tamo, gdje je ovaj nagon snažno prisutan problem je kako sačuvati predmet ljubavi u kombinaciji sa takvom averzijom prema razlici. Shizoidno rješenje je odvajanje od spoljašnjih objekata u korist unutrašnjeg svijeta. Rješenje graničnog poremećaja ličnosti je da se ukloni odvojena psihička stvarnost drugog vrstom kolonizacije. Histerično rješenje je samo – odustajanje od samouništenja tako što će subjekat postati nešto ili neko drugi. Fantazija o ujedinjenju sa voljenim vodi u novi podijeljeni identitet. To je glavno obilježje Sabininog djela „*Uništenje kao Uzrok Dolaska u Postojanje*“, (Die Destruction als Ursache des Werdens, 1912).

Poput Sabine Špil'rajn i Berta Papenhajm imala je fantaziju o seksualnom ujedinjenju u smrti što je obilježje nekih slučajeva histerije, a bila je i preokupacija post romantizma sa kraja devetnaestog vijeka. Ja ću se u velikoj mjeri pozabaviti istorijom Sabininog slučaja, njenom analizom sa Jungom, te njenom vlastitom teorijom o instinktu smrti. Sabinino djelo je izvještaj o želji za smrću u histeriji i nije univerzalni instinkt smrti kako ga je kasnije opisao Frojd. Želja za smrću u histeriji sredstvo je velike želje za seksualnim jedinstvom. Sabina kaže: „*Ne teži za odvajanjem, već za ukidanjem svakog odvajanja*“. Želja za smrću koju je Sabina opisala upotreba je Edipovog kompleksa, pa je zato različita od nagona smrti koji je opisao Frojd, jer njegov zaključak je bitno različit od seksualnosti. Do nedavno, Sabina je bila bliska sa psihoanalizom samo kao fusnota u

Frojdovom djelu „*Izvan Principa Zadovoljstva*“, (1920), u kojem on po prvi put piše o nagonu smrti. U toj fusnoti on kaže: „*Veliki broj ovih spekulacija anticipirala je Sabina Špil'rajn (1912) u svom poučnom i zanimljivom radu koji mi u potpunosti nije jasan*“, Pa nastavlja: „*Ona u njemu opisuje sadističku komponentu seksualnog nagona kao destruktivnog*“, (ibid, str. 55).

Ovaj rad temelji se na odnedavno dostupnim pismima (arhiva koju je otvorio Gorbačov 1991. godine) i njenim dnevnicima. Ta pisma i dnevници upoznaju analitički svijet sa ljubavnom pričom Karla Gustava Junga i njegove pacijentkinje Sabine Špil'rajn. Mi možemo kroz bolničke zabilješke, Sabinin dnevnik, Sabinina pisma Jungu, Sabinina pisma majci, te njen rad koji je objavljen u „*Žurnalu za Analitičku Psihologiju*“, (1994), steći značajan pristup njenom mišljenju. Jedno nedavno izdanje jun-govskog „*Žurnala za Analitičku Psihologiju*“, (2001, to. 46, br. 1), posvećeno je Sabini Špil'rajn, a sadrži bogatstvo informacija, učenost i analitičke komentare.

Sabina kao pacijent

Poput Berte Papenhajm i Sabina Špil'rajn bila je obdarena i preokupirana svojim unutrašnjim svijetom i sanjarenjem. Bila je najstarija od petoro djece, a rođena je 1885. godine u rusko jevrejskoj porodici, u Rostovu na Donu. Njen otac Isak bio je relativno bogat poslovni čovjek, a majka Eva bila je zubarka. Sabina je smatrana naprednim i vrlo osjetljivim djetetom. Iako je u dobi od per godina bila poslata u internacionalnu američku školu u Varšavi obrazovanje je stekla uglavnom kod kuće. U dobi od šest godina sem ruskog govorila je francuski i njemački jezik. Sa deset godina pošla je u srednju školu dok je bila kući u Rostovu. Bila je odličan učenik, posebno u prirodnim naukama. Namjeravala je da studira medicinu. Nije voljela nastavnike, opisivala ih je kao „*vrlo glupe*“. Školu je napuštala sa osamnaest

godina. Bila je toliko poremećena da nije mogla nastaviti studiranje. Majka je odvela na liječenje u Švajcarsku. Pošto je bila pacijent u lečilištu gdje je postala nesnosna u avgustu 1904. godine premještena je u duševnu bolnicu Burgholzli u Cirihi.

Doktor koji je primio bio je Karl Gustav Jung. U to vrijeme, već četiri godine radio je kao asistent doktora Eugena Bleulera. Sa Emom se oženio godinu dana ranije. Stanovali su u bolnici. U vrijeme kad je Sabina stigla na kliniku imala je 19 godina, a Jungu je bilo 29. Frojd koji ništa nije znao o njima imao je 48 godina, i živio je u Beču.

U bolničkim bilješkama koje je vodio Jung (1904) Sabinino djetinjstvo opisao je kao što slijedi. Kao dijete bila je često bolesna, a imala je ambivalentan odnos sa oba roditelja. Kao oblik kažnjavanja njen otac često je tukao djecu po zadnjici. To je uvijek radio kad su se suprostavljali odlasku u krevet. Ostavljao ih je bez jela govoreći o smrti. Sabina se bojala da će izvršiti samoubistvo. Odgoj joj je bio religiozan. Bila je vrlo pobožna. U dobi od četiri godine počela je da razgovara sa duhom. Unutrašnji glas govorio joj je na njemačkom, a ona je mislila da je to Bog. Kasnije je mislila da to nije Bog nego anđeo koga joj je poslao Bog jer je izuzetna osoba.

U svojoj adolescenciji postala je sve više poremećena. Tada je njen odnos sa ocem postao jako erotičan i mazohistički. Masturbirala je poslije batina od oca ili nakon što je on prebijao njenu braću. Možda je Frojd to imao na umu kada je pisao svoj rad „*Biju Dijete*“ (1919). Napisao ga je nakon što se vidio sa Sabinom Špil'rajn 1912. godine radi analitičkih konsultacija. To se kasnije proširilo na spontani orgazam ako bi vidjela da je neko izložen verbalnom zlostavljanju, a u isto vrijeme bila je sklona da postane znatno poremećena ako bi neko u njenom prisustvu bio ponižen. Međutim, njena dramatična reakcija na svađu sa majkom izazvala je najveći poremećaj u njenoj mladosti. Jednom, kad je majka kaznila u dobi od 13 godina pobjegla je, polila se hladnom vodom, pa otišla u podrum da umre

od hladnoće. Sa 15, pokušala je da umre od gladi nakon što je naljutila majku. Kada joj je bilo 16 godina umrla joj je mlađa sestra kojoj je bilo šest godina. Za godinu dana intenzivirali su se njeni simptomi, a to je kasnije dovelo do njene hospitalizacije. Na kliniku Burgholzli primljena je sa 19 godina.

Jungove kliničke bilješke opisuju njen prijem: „*Večeras u 10,30 časova doveli su je medicinski radnici i stric. Medicinski izvještaj od doktora ... pacijent se smije i plače u čudno pomišanom kompulzivnom maniru. Mnogo tikova, vrćenja glavom, plaženja jezika, trzanja nogama. Žali se na užasne glavobolje, govori da nije luda već samo uznemirena, u hotelu ne može podnositi ljude i buku. Sabinina majka je dodala da se Sabina sa 15 godina zaljubila u strica koji je doktor; te da je njen najnoviji ispad rezultat njenog osjećanja da je doktor kome se divila (dr Helerov asistent) razočarao*“, (Jung, 1904).

Tako je počela njena veza sa Karlom Gustavom Jungom, a ona je to opisala u svom pismu Frojdu: „*Prije četiri ipo godine dr Jung je postao moj doktor; zatim prijatelj i konačno moj pjesnik, tj. voljeni. Na kraju je došao do mene, a stvari su se desile kao što se obično dešavaju sa poezijom*“, (Carotenuto, 1982, str. 93).

Sabinina psihoanaliza

Iz bolničkih bilješki jasno se vidi da je Sabina Špil'rajn, poput Berte Papehajm sa doktorom Jozefom Brojerom, odgovarala samo na Jungove želje. Bila je neposlušna prema svima ostalim. Jung je zapisao: „*Medicinski tehničar zabranio joj je da napušta krevet, nakon čega je pacijentkinja ustala i energično izdeklamovala da ga neće nikad poslušati, da ne želi da ozdravi, te da će se ponašati loše. Pošto je pisac ovog izvještaja pristojno zamolio vratila se u krevet sasvim mirno*“, (Jung, 1904). Njeno buntovno ponašanje utihnulo je Jungovim dolaskom, a „*svaki razgovor sa njom u cilju dobijanja informacija bio je kao hodanje po jajima*“. Kada je imala pažnu u Jungovom prisustvu

mogla se koncentrisati satima. Godinu dana kasnije, nakon što je napuštala bolnicu i započela studije medicine, napisala je: „Nijesam mogla podnijeti ni najmanji sud o mojoj ličnosti, pa čak i kad je dat u obliku proste indukcije, mogao se pretvoriti u bolnu propovijed ... to mi je stvaralo bijes ... nijesam ništa mogla preduzeti bez Junga“, (Lothane, 1999, str. 1191). Sabina ga je zvala „Junga“, što je na ruskom jeziku izraz za „ljubljeni Jung“. To podsjeća na period liječenja Berte Papehahajm, kad nije mogla da jede osim kad je hrani Brojer, niti da priča osim na engleskom, i to samo sa njim.

Dok je Sabina bila u bolnici na liječenju 1904 – 5, Jung je sa njom radio na osnovu sopstvenih testova slobodnih asocijacija, te na osnovu onoga što je od Frojda pročitao. Pisao je o ponavljanju negativnog iskustva (abreagovanju) radi oslobađanja od psihičke tenzije i njenim sjećanjima na oca koji je tukao nju i braću, te njenim kasnijim analnim i genitalnim masturbacijama. Poboljšanje njenog zdravlja bilo je očito, a Frojd joj je pomogao da upiše studije medicineu Cirihi. Upisala se na fakultet u maju 1905. godine. U junu je napustila bolnicu i smjestila se u *Pansion*. Njena analiza sa Jungom se nastavila, a on joj je takođe davao novac. Sabinino pismo majci puno je njenih ljubavnih osjećanja prema njemu i uzbuđenja zbog njegovih „posjeta“. U septembru 1905. godine, Jung je napisao ozbiljan izvještaj o njoj i poslao ga Frojdu, koji je još nije bio upoznao. Međutim, analiza se i dalje nastavila. Jung je napisao: „U toku analize pacijentkinja je imala peh da se zaljubi u mene ... njena majka bi željela, ako je potrebno, da se uputi kod drugog doktora“, (1904, str. 39).

Bilo je to 1906. godine kada je Jung poslao kopiju svog rada o slobodnim asocijacijama Frojdu. Frojd je odgovorio oduševljeno i prepiska je počela. Te godine, mada neimenovana, Sabina se pojavila u prepisci. Jung piše: „Trenutno liječim histeričnog pacijenta vašom metodom. Težak slučaj, dvadesetogodišnja Ruskinja, student, bolesna je već šest godina“, (McGuire, 1974,

str. 10). Govorio je o njenoj žustrini i naknadnim masturbacijama. Iako Jung ne pominje svoj odnos sa pacijentkinjom Frojd je iz svoje perspektive odgovorom Jungu skrenuo pažnju na prenos. Napisao je: „*Vjerovatno ste svjesni da naše liječenje donosi učvršćivanje libida uglavnom kao prenos, a taj se prenos najlakše dešava u histeriji ... mora se reći, u suštini završava u ljubavi*“, (McGuire, 1974, str. 12–13).

Sudeći po tome što je napisala Jungu u avgustu 1906. godine Sabina bi se sa tim od srca složila. Ona kaže: „*Samo kada bi mogli znati kako je etički lijepo (kad sa toliko ljubavi i brige liječite pacijente), zbog toga sam se tada i ja promijenila. Volim vas suviše, pa možda zamišljam nešto što ne postoji (ili možda postoji), na primjer, da me prezirete i da ne želite da vas uhodim ... pa iz tog razloga želim da odem iz Ciriha, barem na tri godine ... što vi o tome mislite? Treba li da vas ostavim na miru barem tri godine*“? (Lothane, 1999, str. 1193).

Stvari su se promijenile u njihovom odnosu, pa je teško datirati kraj analize, jer je zaklonjen njihovom saradnjom i ljubavnom vezom. Međutim, ponovo u pismu Frojdu u julu 1907. godine Jung se odnosi prema Sabini kao prema anonimnom pacijentu: „*Histerični pacijent mi je rekao da mu se stalno vrti po glavi stih iz pjesme Ljermontova ... zatvoreniku čiji je jedini drug bila ptica u kavezu ... najplemenitiji čin bio je da je oslobodi*“, (06. jul 1907, McGuire, 1974).

Jungovo tumačenje bilo je da je analiza sjedinila njih dvoje, a najplemenitija stvar bila je psihoanaliza koja je nju oslobodila, te da je njena najveća želja da ima dijete sa njim. To je sudeći prema njenom dnevniku bila slična interpretacija njenoj. Kod njih oboje, želja je postala priznata. To je bila zajednička fantazija o djetetu kojeg su nazvali *Zigfrid* (na višem stepenu analize pojavljuju se mitske slike). Jung je vidio to zamišljeno dijete kao neku vrstu unutrašnjeg Hrista, poput idola kojeg treba obožavati iznutra. Mnogo godina kanije, 1919 godine, kad nje su više bili tako bliski ona mu je napisala o „*ubijanju Zigfrida*“

zbog svoje stvarne kćeri. On je na to reagovao ljutito: „*To je za mene racionalističko i materijalističko spuštanje na zemlju ... to biće stvara štetan učinak samo kad nije prihvaćeno kao božansko biće, već kao fantazija*“, (Jung, 1908–19, str. 192).

Vraćajući se na Sabinino poetsko pražnjenje iz 1907. godine smatram da ga treba drugačije protumačiti. Ovaj stih predstavlja njenu želju da ga ona kao pticu oslobodi iz kaveza njihove međusobne zapletenosti. Da oslobodi čovjeka kojeg je ona zatvorila svojim prenosom i njegovim kontra prenosom. U septembru 1907. godine Jung je pročitao svoj prvi klinički rad iz psihoanalize, a bio je o histeriji. Rad je zasnovan na liječenju Sabine Špil'rajn.

Post analiza

U maju 1908. godine, Sabina je položila svoje ispite, a njen odnos sa Jungom se promijenio. Jung eksplicitno piše o svojoj ljubavi prema njoj dok je ona bila na školskom raspustu u Rusiji, u avgustu te godine. To je uznemirilo njenu majku koja savjetuje kćer da se uzdrže. Dok je čekala da Jung dođe u njen stan, u novembru, Sabina je napisala majci: „*Ko zna kako će se ova priča završiti*“? U tom pismu prepunom erotskog povjerenja opisuje scene između Junga i nje, te moli majku za oprostaj. Te scene su poput onih koje je čula između svojih roditelja, pisala je. Komentarisala je da Jung ima histeričnu majku, pa sad voli nju, dok ona voli „*psihopatu*“ poput njenog oca. Očito se toga dana između njih dogodilo što je uznemirilo Junga, jer nedjelju dana kasnije on joj piše molreći je: „*Želim neka obećanja ... u vezi tvojih namjera*“, (1908–1919, str. 177).

Početak 1909. godine, nakon što je napisao Sabini: „*Ja sam samo jedna strana*“, napisao je pismo njenim roditeljima braneći se da nije njen ljubavnik već doktor, tražeći od njih da ga oslobode nje. Zašto je to tražio možemo samo nagađati, možda zbog anonimnog pisma svoje supruge, ili zbog pisma

Sabinine majke? U svakom slučaju, to je vodilo do zahlađenja odnosa između Sabine i Junga.

Dva mjeseca kasnije, u martu 1909. godine, Jung piše Frojdu kazujući mu da je „njegov bivši pacijent napravio odvratn skandal“. Frojd je bio saosjećajan, pa sugerirše da bi neko mogao biti zaveden. Jung je odmah odgovorio telegramom, a nakon njega uslijedilo je pismo u kojem ga obavještava da je „Špil'rajn osoba o kojoj sam vam pisao da širi glasine“. Takođe je identifikuje kao pacijenta o kojem je pisao u svom radu iz 1907. godine: „Bila je moj test slučaj zbog čega je se sjećam sa posebnom zahvalnošću i ljubavlju. Budući da sam iz iskustva znao da će se odmah vratiti u pređašnje stanje ako joj otkažem pomoć nastavio sam taj odnos godinama ... dok nijesam vidio da se neželjeni točak počeo okretati, nakon čega sam sa njom prekinuo. Naravno, planirala je da me zavede“. U tom trenutku, Frojd je Jungu pisao saosjećajno: „Teško je izbjeći ta bolna potrebna iskustva ... pomažu nam da razvijemo debelu kožu koja nam je potrebna da dominiramo kontra prenosom koji je nakon svega problem za nas“, (McGuire, 1974). To je, po prvi put, pisana upotreba termina kontra prenos od strane Frojda, a godinu dana kasnije uključio ga je u svoje djelo, (1910 h). Međutim, kad je pisao to pismo nije znao razmjere isprepletanosti prenosa i kontra prenosa u njihovom slučaju. Kad je to postalo jasno iz Sabininog pisma i Jugovog „priznanja“ Frojd je pisao Sabini tražeći od nje oprost za njegovo pogrešno tumačenje. „Nešto sam naučio od doktora J... propust se mora pripisati muškarcu, a ne ženi“, (Lothane, str. 1200).

Tu priči nije kraj. Nakon pomirenja Sabina i Jung ponovo su bili u nju uključeni. Izgleda, konačno su je zaključili 1910. godine, pa čitamo bilješku u njenom dnevniku: „On me voli zbog izuzetnog paralelizma u našem mišljenju ... ali, takođe mi je rekao da me nikad neće oženiti ... osjećam se kao majka koja mu želi sve najbolje“, (Lothane 1999, str. 1200). Sabina tada napušta Cirihi i započinje svoju karijeru analitičara. U oktobru 1911. godine, povezala se sa *Bečkim Društvom*

Psihoanalitičara, gdje se po prvi put susrela sa Frojdom. Sabina Špil'rajn je 11. decembra 1911. godine primljena za člana Bečkog Psihoanalitičkog društva. To se dogodilo na onoj istoj sjednici na kojoj je Frojd isključio iz društva Alfreda Adlera i petoricu njegovih pristalica. Tu je pročitala svoj referat „*Uništenje kao Uzrok Dolaska u Postojanje*“ (Die Destruction als Ursache des Werdens).

Sabina kao autor

Sabinin referat teško je čitati. Želi da objasni previše. U velikoj mjeri odstupa od teme, a potka njene opšte teme zaglavljena je u suvišnim pojedinostima. Ali, postoji još jedan razlog. Previše je strasti u tom referatu i nosi pretežak teret ličnog značenja. Napisan je u erotskom prenosu. Nakon što je čuo referat Frojdiv komentar bio je: „*Ona je veoma talentovana; u svemu što kaže ima smisla. Njen destruktivni nagom mi se baš ne dopada, jer mi se čini da je uslovljen njenom ličnošću. Ona izgleda nenormalno ambivalentna*“ , (Pisma Frojd – Jung, str. 494). U odgovoru Frojdu Jung napisao je „*njen rad je preopterećen vlastitim kompleksima*“, (01. april 1912, McGuire 1974).

Zapravo, to je njen lični Elektra (Edipov) kompleks. To nam daje značajnu mogućnost da bolje razumijemo spajanje ljubavi i smrti u njenom i u drugim slučajevima. Sada smo u boljoj poziciji da to razumijemo, jer možemo pročitati njen dnevnik koji je vodila tokom analize. Većina ideja u njenom referatu nagovještjena je u njenom dnevniku iz 1906 – 7, koji je pisan u najvećem jeku njenog erotskog prenosa. Ideje su vrlo živopisne i pronicljive. U svojim pismima slala ih je Jungu. U njima objašnjava veliki broj svojih teorija. Neke je od njega usvojila. Još ga optužuje da ne pokazuje svoja osjećanja prema njoj, pa je drži na odstojanju. Navešću neke od njenih komentara:

„*Svaki kompleks pokušava nadići granice ličnosti, svaki kompleks traži svog blizanca, svoj odraz ... ako se isti kompleks*

nalazi u nečijoj duši i u ogledalu, tj. transformiše ... dva čina u jedan ...

Kad poljubite voljenog vi želite da on umre od vaših poljubaca, a da vi nestanete u njemu ...

Instinkt smrti uvijek je poništavanje ličnosti, spajanju dvije ličnosti u jednu ...

Vrlo strastni umjetnici traže vrhunac ljubavi iznad smrti. Njihovi heroji umiru. Zigfrid umire, a i Brünhilde sa njm. Pa, kad se postavi iznad smrti kompleks dostiže uzvišenost ...

O suštini osjećanja možemo raspravljati. Meni je jasno da je suština osjećanja, alfa i omega osjećanja, transformisani instinkt koji se konačno može zadovoljiti seksualnim činom, (Moll, 2001, str. 156–70).

Ove ideje poprimile su izraz u njenom referatu iz 1912. godine, uključujući i njenu ideju o transformaciji instinkta. Ali, u svom pismu iz 1906/7 ona zaključuje svoje strastveno teoretisanje žaljenjem za svog analitičara: „Vi nastojite da ugušite svako snažno osjećanje prema meni. Rezultat je čitava diplomatija i laž ... ali je snaga kompleksa tolika da ne vladate sa njim. Pitam se zašto su ljudi toliko glupi kad su oni u pitanju“ ...

„Uništenje kao Uzrok Dolaska u Postojanje“

U vrijeme kada je Sabina pisala svoj referat psihoanalitička teorija se mijenjala. Tek su dolazili Frojdovi radovi o narcisoidnosti, tugi i melanholiji, njegovo prihvatanje instinkta smrti, strukturalna teorija ida, ega i superega. Abreagovanje (oslobađanje od psihičke tenzije namjernim ponavljanjem negativnog iskustva) već odavno je pronađeno, pa Frojd kaže: „Cilj psihoanalize više nije da objasni simptome, nego da objasni komplekse“. Neophodno je koristiti termin kompleks koji je uveo Jung“, (Frojd, 1910 d, str. 144). Prvi od njih je Edipov kompleks, jednako kod muškaraca i žena. Frojd takođe naglašava da su roditelji prvi predmet ljubavi. Ali, libido ne ostaje pričvršćen za te prve predmete.

Sabininu teoriju o nagonu smrti nije lako pratiti. Ona počinje citiranjem Junga: „*Strasvena čežnja, tj. libido ima dva aspekta: on je sila koja uljepšava sve, dok u nekim slučajevima uništava sve. Često se ne može prepoznati destruktivni kvalitet ove kreativne sile*“, (Špil'rajn, 1912, str. 155). U svom referatu počela je tražiti taj izvor. Radi jednostavnosti svojim ću riječima navesti njene ideje koristeći citate iz njenog teksta:

1. – „*Reproduktivni nagon psihološki se sastoji od dvije suprostavljene komponente, destruktivnog nagona, te nagona za dolazak u postojanje*“, (ibid. str. 184). Vjeruje da je biološki opstanak vrste na štetu pojedinca, a to je psihološki izraženo pomoću nagona koji razlaže suštinu ličnosti i spaja ličnost pomoću ljubavi sa objektom, da bi se stvorilo nešto novo.

2. – *Transformaciju ličnosti* opisuje kao silu unutar ličnosti koja nastoji da ostvari ili aktualizuje, tj. izrazi komplekse unutar nesvjesnog. Ta sila djeluje bez obzira na to da li u svijesti uzrokuje bol ili zadovoljstvo, prednost ili gubitak za pojedinca, život ili smrt ega. Na taj način iznosi jedan od svojih simptoma koji pronalazi zadovoljstvo u boli.

3. – *Regresiju* je vidjela kao veoma moćnu. Iako je suprotna ličnom napretku i samoodređenju vidjela je da služi kolektivnom identitetu. Smatrala je da nesvjesna psiha sadrži komplekse predaka. Krajnja želja regresije identifikacija je sa prvobitnim roditeljima: „*Mrtva sam, znači postigla sam željenu regresiju prema roditeljima, i nijesam ovdje*“, (ibid. str. 173).

Za Sabinu ljubav je značila identifikaciju: „*Gdje vlada ljubav, taj zlokobni despot, ego umire*“, (ibid. str. 173). Postoji želja za samouništenjem kako bi se postiglo jedinstvo sa voljenim. Sabina citira Izoldu iz *Tristana i Izolde*: „*Tristane, ti nijesi više Tristan, nego ja Izida*“, a *Tristan odgovara*: „*Izida, ti nijesi više Izida, nego ja Tristan*“.

Izvor njenih teorija bila je vlastita analiza, njen rad sa sfizofreničnim pacijentima, Jungovo učenje, čitanje Frojda i drugih pisaca, posebno Ničea i Vagnera. Kako bi objasnila auto

erotizam shizofrenije Sabina citira Ničea i njegovo proročanstvo da moramo postati majke, tj. vratiti se moru, izvoru našeg života, te se u njemu spojiti sa majkom kako bi se ponovo rodili. Međutim, najinteresantniji dio njenog referata odnosi se na ideju o hysteriji i njenom odnosu prema životu i smrti, koji se vidi iz njenog slučaja. Ona se okreće Vagneru. Tu pronalazimo temu o jedinstvu koje se ostvaruje pomoću međusobne identifikacije i ne samo između ljubavnika, već njihove identifikacije sa prvobitnim prototipskim parom nesvjesnog. Iz Vagnerovog *Letećeg Holanđanina* Sabina navodi: „(Muškarac) se može spasiti samo ako pronađe ženu koja će mu biti vjerna. A, ta žena je Senta, koja je saglasna da se sasvim ugasi u Holanđaninovoј ljubavi umirući zajedno sa njim. Baš kao što Senta može postati Majka ako se razloži u moru, Holanđanin može postati praotac ako reformiše smrt u praoca. Novorođeni Senta i Holanđanin zagrljeni uzdižu se iz vode“, (ibid. str. 178).

Sabina je proširila svoje ideje kroz priču o Zigfridu i Brünhilde. Znamo iz korespondencije sa Jungom da bi se njeno zamišljeno dijete iz odnosa sa njim zvalo Zigfrid. Prije nego što citiram Sabinu o Zigfridu i Brünhilde želim da vas podsjetim da su u Vagnerovom *Prstenu Nibelunga* dvoje Votanove djece Zigmund i Ziglinde. U početku, sreli su se ne znajući njihov zajednički identitet, zaljubili se jedno u drugo i strastveno uživali. Kasnije, Zigmunda je ubio Hunting, Ziglindin suprug, a Ziglinde je spasila njena sestra Brünhilde, koja je nakon toga rodila njihovo voljeno dijete Zigfrida prije nego što je umrla. Zbog ove intervencije Votan kažnjava Brünhilde stavljajući je u neprekidni san u planini okruženu prstenom vatre. Brünhilde može probuditi samo heroj koji ne zna za strah. To ne može niko sem Zigfrid koji je sada sasvim odrastao, (Vagner, 1977).

U tom trenutku Sabina preuzima priču: „U *Prstenu Nibelunga* (Das Nibelungen lied), tj. pjesmi o Nibelunzima Zigfrid i Brünhilde zamjenjuju mjesta sunca i zemlje. Brünhilde (zemlja), koja se nalazi u zimskom snu, spasio je Zigfrid (sunce) svojom

pobjedničkom svjetlošću, kada je svojim mačem probio njen oklop (ledenu koru). Na taj način, ona je oplodena ... izuzetno je važno da Zigfrid i Brünhilde oplode njegovu majku. Zapravo, Zigfridova majka je Zeline, međutim, Brünhilde voli koga Ziglinde voli. To je Zigmund. Ona se osjeća i Ziglundinoj uloji. U tom smislu, Ziglinde je Brünhildina seksualna ličnost, (Špil'rajn, 1912, str. 178).

Kasnije, kada je Zigfrid ubijen Brünhilde jaše u plamen njegove pogrebne lomače. Sabina piše: „*Kod Vagnera, čežnja za smrću često je želja za umiranjem u ljubavi. Spojena sa konjem Brünhilde umire u vatri (vatri ljubavi)*, a umirujući doziva:

'Budimo blaženi u zadovoljstvu

i boli ... samo ljubav ostaje!

Za njega sam udata

sa najmoćnijom ljubavi'

Sabina nastavlja: „*U ovom slučaju, smrt je pobjednička pjesma ljubavi! Takoreći, Brünhilde se stapa sa Zigfridom: Zigfrid je vatra ... Brünhilde se rastapa postajući vatra*“. Sabina kaže za Vagnera (a, mi to možemo reći za Sabinu) „*smrt nije ništa drugo nego destruktivna komponenta instinkta koji dolazi u postojanje*“, (ibid).

Prošle su godine i Frojd je u svom poznatom djelu „*S Onu Stranu Principa Zadovoljstva*“ koji je napisao, kako se često misli, pod uticajem iskustva svjetskog rata i niza drugih gubitaka, ponovio osnovne zaključke Špil'rajnove. Odao joj je priznanje u vrlo skromnom sebi svojstvenom maniru: „*U jednom svom radu bogatom po sadržaju i mislima, ali za mene, nažalost, prilično nerazumljivom, Sabina Špil'rajn je anticipirala znatan dio mojih ideja*“. Jung je smatrao da ovaj komentar nije dovoljan. Ideja o instinktu smrti pripada njegovoj učenici, a Frojd je jednostavno usvojio, (citat prema: Roazen, *Frojd i Njegovi Sledbenici*, str. 290). Ipak, ti komentari svakako postoje i oni su jedini spomenik Sabini Nikolajevnoj Špil'rajn.

Zaključak

Kada je Sabina započela svoju analizu 1904. godine psihoanalitička teorija uglavnom se temeljila na klinčkim iskustvima slučajeva hysterije. Do vremena kad je napisala svoj referat, 1912. godine, psihoanalitička teorija se razvijala. Karl Gustav Jung i Karl Abraham tome su doprinijeli svojim iskustvima sa shizofrenijom i manijačno depresivnom psihozom. Frojd je sakupio znanja iz analize o karakteru neuroza i opsesija, te koristio sve što se pojavilo od njegovih mlađih kolega. Kasnije, u svom djelu „*Tuga i Melanholija*“, (1915, 1917 e) on premješta težište psihoanalize sa erotskih fantazija hysterije na teme o gubitku krivice i samokažnjavanju karakterističnim za depresiju. Te 1912. godine seksualnost je još uvijek bila u prvom planu. A, narcizam se vrtio oko centra.

U svom referatu Sabina uvodi dvije analitičke teorije koje su kasnije razvili Frojd i Melani Klajn: nagon smrti i narcističku projektivnu identifikaciju. Međutim, Sabina ih opisuje kao da proizilaze iz normalnog razvoja seksualnog života, a ne kao o karakteristikama hysterije. Kao što vidimo iz njenih bilješki, pisama i dnevnika, koje je vodila tokom analize, sve važno je erotizovano, svjedočenje o batinama seksualno je stimulisuće, podrazumijeva uzbuđenje, a misao o umiranju prožeta je idejom seksualnog ispunjenja. Ako bacimo pogled na nordijsku mitologiju o kojoj nam govori Vagner to nam pokazuje određenu povezanost ljubavi i smrti. Žena ima mjesto u *Valhali* (kući besmrtnika) kao robinja koja služi ratnicima svinjetinu, medovinu i seks. Inače, ući će samo ako „*doživi žrtvenu smrt. Može se ugušiti, probosti ili spaliti u ime Boga. Treba se spaliti u junakovoj štali, a nagrada će biti vjenčanje nakon života koje nije imala u ovom životu*“, (Hilda Elis Dejvison, 1964, str. 150).

Hilda Dejvison (1914 – 2006) navodi: „*Jedno je Brünhilde, a drugo robinja. Kada je Zigurd Volsung ubijen Brünhilde ... je po*

sopstvenoj volji spaljena (velika lomača), pa mu se pridružila u drugom svijetu kao njegova supruga, iako su bili razdvojeni u životu. Na to je pristala prije pogrebne ceremonije, pa se tretira, sa velikom čašću, kao da mu je bila zapravo prava žena do dana spaljivanja“, (ibid. 150 – 51). Legenda kaže: „Sada ostaje izvjesna nada za obnovljenu ljubav, a smrt će pokazati da u njoj postoji zadovoljstvo“, (Gesta Danotum, „Dobra Djela Danaca“, str. 151).

Ako ove mitove izjednačimo sa fantazijama iz historije može se reći da je Edipov kompleks u smrti ispunjen na način na koji ne može biti ispunjen u životu. Život znači suočavanje sa odvajanjem, a smrt daje jedinstvo. U historiji postoji zamišljena scena koja je stvorena pomoću projekтивne identifikacije. U njoj subjekat postaje jedna od roditeljskih figura iskonske scene, jedna figura mitskog iskonskog para. Ako je u mašti batinanje zamišljeni oblik polnog odnosa između članova iskonskog para, tada želja za batinama postaje uzbudljiva mogućnost bez straha. Ako je uzajamna smrt sudbina iskonskog para, tada ujedinjenje u smrti postaje erotsko ispunjenje probuđene mašte.

Nagon smrti suprotan je svemu što nije ličnost, uključujući i one djelove ličnosti koji su povezani sa svijetom izvan nas. Zapravo, problem je zadržati predmet ljubavi u kombinaciji sa averzijom prema razlici. Shizoidno rješenje je odmak od spoljašnjeg svijeta u korist unutrašnjeg. Rješenje graničnog poremećaja ličnosti pokušaj je da se eliminiše drugost drugog nametanjem predmetu ljubavi jedine psihičke stvarnosti. Histerično rješenje je samoodustajanje od samoponištenja ličnosti postajući neko drugi. Fantazija o smrti spajanje je sa voljenim koja daje drugi identitet. Sabina piše: „*Budući da se u voljenom traži sličnost sa roditeljima, razumljivo je da u stvarnosti tražimo sudbinu predaka, posebno roditelja*“, (Moll, 2001, str. 164).

To je kompleks, a ona kaže: „*Na svom vrhuncu kompleks je sposoban ... žrtvovati čitavog pojedinca kako bi postigao svoj cilj*“, (ibid. 160).